

Arbeiderpartiets landsstyremøte 8.februar 1992

Statsminister Gro Harlem Brundtland

DEN POLITISKE SITUASJON OG ARBEIDET MED PARTIPROGRAMMET

Med forbehold om endringer

Sosialdemokratiets mål har alltid vært å skape større frihet og større likhet for enkeltmennesket, i et samfunn bygget på solidaritet. Det er det også frem mot et nytt århundre. Vi har tro på at menneskene selv kan ta ansvaret for å forme samfunnet og styre utviklingen gjennom en felles innsats der vi tar ansvar for oss selv og hverandre.

Vi møter en rekke utfordringer i dette tiåret.

- Det gjelder evnen til å sikre et samfunn med full sysselsetting, velferd og fordeling. Vi må bygge ut og fornye den verdiskapning vi har, vi må øke verdiskapningen, og vi må fordele bedre.
- Evnen til felles ansvar og solidaritet - erkjennelsen av at vi alle må yte en innsats - må styrkes.
- Miljøet og en bærekraftig utvikling. Vi må få en helt annen basis for produksjon og forbruk - for ikke å slite ned og svekke ressursgrunnlaget, av hensyn til menneskenes helse- og livsstandard og for ikke å undergrave våre barn og barnebarns fremtid.

Vi må lete fram nye redskaper og virkemidler for å sikre styringen og demokratiet, i en ny teknologisk og internasjonal virkelighet.

Den politiske hovedutfordringen er å samle oppslutning om et sterkt fellesskap, både nasjonalt og internasjonalt.

Skal vi få ned arbeidsledigheten og samtidig gi grunnlag for å løse de mange andre oppgavene vi ønsker å løse, må vi skape grunnlag for økt verdiskapning. Det er den eneste farbare veien.

Derfor må vi slå tilbake tendensene som brer seg til å gi opp målet om arbeid for alle og innrette oss på at ledigheten skal forbli høy. Det er ikke vanskelig å forstå at partifeller - både i distriktene og byene - opplever det som tungt at arbeidsledigheten økte gjennom fjoråret. Det er en tung oppgave å snu en utvikling som går i negativ retning. Det er vanskelig - men det må ikke få oss til å gi opp. Det er bare en ting som nytter: Tro på egne krefter - og slåss videre. Hvem skal stå vakt om arbeid for alle, hvis vi ikke lenger gjør det?

Det er flere økonomiske tegn som nå peker i riktig retning - og som etterhvert vil få virkning for arbeidsledigheten. Et viktig grunnlag for en mer positiv utvikling ligger i det arbeid som er gjort fra vi måtte overta i 1986, og den forsterkede innsatsen som ligger i budsjettet. Vi vet det er avgjørende å få en

EØS-avtale på plass, slik at næringslivet får visshet for viktige rammebetingelser framover.

Vi holder fast på målet om full sysselsetting fordi arbeid er grunnlaget for den enkeltes velferd og frihet. Men denne målsettingen er jo like viktig fordi vi må øke verdiskapningen i samfunnet. Hvordan skal vi ellers få grunnlag for alt det andre vi ønsker å gjøre? Vi må få sysselsettingen opp, hvis vi skal få mulighet til å gjøre alt det andre vi ønsker - i velferdspolitikken, i fordelingspolitikken, i distriktpolitikken og i miljøpolitikken. Vi vet at det blir krevende bare å finansiere de velferdsordninger vi nå har i et 10-20 års perspektiv. Vi har allerede foretatt justeringer i Folketrygdens ytelser for noen grupper. Hvis vi skal løse flere oppgaver, må grunnlaget legges gjennom å skape flere verdier. Vi må skape mer for å kunne dekke nye og voksende behov - og for å øke kvaliteten på det vi gjør. Uten arbeid for alle, stopper velferds-Norge.

Innsatsen i offentlig sektor er et viktig, ja et avgjørende bidrag til å øke verdiskapningen. Det offentlige er ikke bare en forbruker av verdier som skapes i privat sektor. I årene framover vil samspillet mellom produksjon i offentlig og privat sektor - f.eks. mellom utdanning og næringsliv - bli en stadig viktigere forutsetning for hva vi greier å få til.

For det er behov for å skape mer, kan vi ikke løse problemet med arbeidsledigheten ved å fordele det arbeid som er - slik vi kan fordele andre goder. Arbeidsledigheten må ned ved at verdiskapningen går opp.

Til tross for at ledigheten nå er høyere er noen gang - er det faktisk slik at det er rundt 375.000 flere i arbeid i dag enn i 1970, og 70.000 fler enn i 1980. Hvorfor skulle vi ikke greie å skape flere arbeidsplasser de neste årene, når vi har greid å skape så mange flere de siste 20?

Vårt samfunn har mange uløste oppgaver - vårt program er fylt av dem. Det er bruk for alle. Oppgaven er å organisere samfunnet slik at vi kan bruke alle, og vi må finne de nye løsningene innenfor de rammene som den teknologiske og internasjonale utvikling skaper.

Velferdspolitik og næringspolitikk

For sosialdemokratiet har næringspolitikk og velferdspolitik alltid hengt uløselig sammen. Derfor har vi fulgt en strategi for å få landet ut av den økonomiske krisen, bygget på tre hovedelementer som gjensidig forsterker hverandre:

- * Vi stimulerer industri og annen næringsvirksomhet i alle deler av landet.
- * Vi bruker mulighetene i offentlig sektor til å løse viktige oppgaver og gi flere arbeid.
- * Vi satser på bred front innen utdanning, opplæring og kvalifisering, både for de unge og de som er ledige.

Vi har økt innsatsen vesentlig for å snu utviklingen på arbeidsmarkedet. Vi har i årets budsjett videreført det tre-års programmet vi la opp til i fjor vår - og som betyr en omfattende utbygging av infrastruktur og annen sysselsettings-skapende virksomhet, samtidig med en gjennomgang og innsparing i overføringsordningene for

å styrke sysselsettingen. Dette innebærer flere milliarder i økt innsats for å øke sysselsettingen, både på kort og lang sikt. Budsjettet for 1992 vil bidra til å stimulere den innenlandske aktiviteten med vel 1 1/4 prosent av BNP for fastlands-Norge.

Vi må være klar over at det budsjettet vi fikk flertall for i Stortinget for en drøy måned siden, er svært ekspansivt. Ja, faktisk så ekspansivt at det er mer offensivt enn i noe annet land. Det bidrar til økt aktivitet, både i offentlig og privat sektor. Hvis oljeprisen blir slik som forutsatt, vil underskuddet etter at alle oljeinntektene er brukt, være på 30 milliarder kroner. Hvis oljeprisene skulle bli liggende på dagens nivå, kan underskuddet lett bli på 40 milliarder. Vi vet allerede at underskuddet vil øke i 1993. Det vil f.eks. koste 3 milliarder mer bare å opprettholde Folketrygdens forpliktelser og statens renteutgifter vil nå øke sterkt som en følge av de store underskuddene.

Selv om vi skal tåle underskudd både i 1992 og 1993 for å stimulere aktiviteten og sysselsettingen, kan vi ikke samle opp overskudd over lang tid, uten at det etterhvert vil få store konsekvenser for tilliten til norsk økonomi og derved for evnen til å opprettholde velferdssamfunnets ytelser.

Vi må også være klar over at økende ledighet ikke har vært noe isolert fenomen hos oss. Ledigheten er økt sterkt i Finland, og er på vei opp i Sverige - og i flere andre europeiske land. Etter at ledigheten falt i EF-landene på slutten av 80-tallet, er den nå på vei oppover igjen, selv om variasjonene er store. Ifølge OECDs beregninger vil arbeidsledigheten i Norge i år ligge på 5,1%, noe lavere enn i fjor og i 1990. I Sverige vil ledigheten øke fra 2,7% i fjor til 4,1% i år. I Finland var det en fordobling av ledigheten fra 1990 til i fjor, og det forventes en økning til vel 10% i år. I EF er ledigheten økt de siste to årene og OECD forventer en økning fra 9 til 9 1/4% i år.

Ledigheten er altfor høy - det er det ingen tvil om - men har OECD rett, har utviklingen hos oss en gunstigere retning enn i andre land. Tilbakeslagene i internasjonal økonomi etter Gulf-krigen har slått inn også i norsk økonomi og motvirket utslagene av den stimulering vi har sikret gjennom våre budsjetter. Men dette understreker også hvor sterkt det som skjer i andre land påvirker oss.

Det er mer krevende enn tidligere å stimulere den innenlandske aktiviteten. Det blir f.eks. mindre arbeid av hver vei-million nå enn tidligere. Økningen i folks kjøpekraft i fjor og den ekstra stimulans vi ga ved å frigi SMS-midlene tidligere, ga ikke de utslag man kunne håpe på. Folk prioriterte å nedbetale sin gjeld. Når vi nå ser at bilsalget er økt i år, kan det likevel være et første tegn på at skattelettelsene og økningen i kjøpekraften nå vil gi seg sterkere utslag i en forbruksvekst. Men vi kan ikke vite hvilke valg den enkelte tar, om det er sydenreiser eller forbruksvarer som vil være et sterkere bidrag til å øke importen enn å gi økt sysselsetting her hjemme. Dette understreker også hvor viktig det er å styrke norske varer i forbrukernes øyne.

Etter at det ble nødvendig å stramme inn i 1986/87 har sysselsettingen i

privat virksomhet gått ned med 150.000 personer. Reduksjonen har vært sterk både i industrien og bygge- og anleggsvirksomheten, i varehandel og privat tjenesteyting. I disse årene er det samtidig skapt 50.000 nye arbeidsplasser i stat og kommune. Det hjelper, men det understreker også at vi ikke får ned ledigheten så det monner uten at vi får større slagkraft i næringslivet og i privat sektor.

Vi har 375.000 flere i arbeid nå enn i 1970. Men målt i timeverk er sysselsettingen i privat sektor ikke større i dag enn den var i 1970. Praktisk talt hele veksten i sysselsettingen er altså skjedd i offentlig sektor. Da skal det godt gjøres å hevde at vi ikke har satsset på offentlig sektor i denne perioden.

Norge er blant de land i Europa som har minst industri. Det er bare landene rundt Middelhavet som har en så liten andel av produksjon og sysselsetting i industrien som vi. Dette blir en sentral utfordring, ikke bare i år og neste år, men for hele tiåret.

Når vi nå tar fatt på arbeidet med partiprogrammet for resten av 90-årene må vi legge stor vekt på to forhold:

Den sterke sammenhengen mellom velferdspolitikken og næringspolitikken - og sammenhengen mellom næringspolitikken og det som skjer i vår egen verdensdel, der vår eksportindustri har sine viktigste markeder.

Vårt utgangspunkt for å møte utfordringene er gode. Den oppryddingen Arbeiderpartiet har måttet stå i spissen for etter overforbruket i første halvdel av 80-årene, har lagt et viktig fundament for å løse oppgavene. Vi har en sterk utenriksøkonomi, den laveste prisstigningen siden 60-årene, og kostnadene stiger mindre hos oss enn i mange andre land. Vi har en stor beholdning verdifulle naturressurser og gode forhold mellom partene i arbeidslivet.

Alt dette kan vi trekke store vekslere på i arbeidet med å få ny vekst i privat sektor og de konkurranseutsatte næringene.

Vi vil - som alle andre land - stå overfor en økt konkurranseutfordring i årene framover. Selv om mange markeder og næringer i Norge har vært helt eller delvis skjermet mot konkurranse utenfra, er norsk økonomi blant de mest utadvendte. Vi er allerede en del av det europeiske marked. Vi har et lite hjemmemarked og eksporterer en større del av nasjonalproduktet enn andre land, rundt 50 prosent. Det kommer vi ikke utenom. Når nær 90% av vår eksport går til EF- og EFTA-landene, betyr det at vi er mer avhengig av hva som skjer på disse markedene enn de fleste andre EF- og EFTA-landene er. De fleste andre land har et langt større hjemmemarked og en større andel av deres eksport går til markeder utenfor Europa.

Vi må sikre oss adgang til de markedene som er viktige for oss og vi må kunne konkurrere innenfor avtalte spilleregler. Gjennom EØS-avtalen og en utvidet GATT-avtale oppnår vi dette. Påstandene om at EØS-avtalen gir grønt lys for markedskreftenes frie spill er ganske enkelt historieløse. Det denne avtalen gjør, er jo nettopp å sette rammer for hvordan disse kreftene skal virke. Husk, dette dreier seg ikke først og fremst om et fritt marked, men om fair play. Det er få steder det er mer regler og reguleringer enn i EF.

Men utviklingen mot EFs indre marked betyr også at næringer som har levd beskyttet mot konkurranse utenfra i årene framover vil få nye konkurrenter å forholde seg til, uansett vår tilknytningsform.

Verken EØS-avtalen eller et EF-medlemskap er derfor en billett til en trygg og problemfri fremtid. Det vil bare være en nødvendig sikkerhet mot at noen ustraffet kan spenne beinkrok på norske bedrifter i kampen om markedene. Vi kan avtalefeste spillereglene. Men hvor godt vi spiller, avhenger av hvor dyktige vi selv er og hvor godt vi gjør hjemmeleksa vår.

Kompetanse og utdanning

Industriens tid er ikke over. Vår fremtid avhenger av at vi raskest mulig får ny giv i næringslivet, basert på en moderne, kunnskapsrik og bærekraftig industri som kan være en grunnpilar for vårt velferdssamfunn.

Vi trenger både bredde og dybde i vår industri, slik at den kan bære fram nye og fremtidsrettede vekstbransjer. Derfor er det også nødvendig at vår industri får ta del i det samarbeid og den utvikling som nå skjer innen EF.

Nærhet til markedet betyr først og fremst kunnskap om det som skjer der. Et kjennetegn ved EFs indre marked er en sterk utvidelse av samarbeidsnettverkene, både gjennom de mange programmene for forskning og utvikling og på områder som distribusjon og markedsføring. Det utvikles nå egne opplegg for å stimulere til samarbeid mellom små og mellomstore bedrifter.

Denne utviklingen er det også viktig at norsk næringsliv får del i. Gjennom EØS-avtalen får vi full adgang til EFs forskningsprogram. Men vi må selv vite å dra fordel av de nye mulighetene. Dette er en utfordring myndigheter og næringsliv må møte sammen. Organisasjonene i arbeidslivet har en viktig rolle å spille, i tråd med våre tradisjoner.

Kompetanse i bred forstand, kunnskaper og ferdigheter, er en forutsetning for å møte fremtidens utfordringer. Vår satsing på opplæring og utdanning blir en sentral del av arbeidet for å øke verdiskapningen og trygge sysselsetting og velferd i 90-årene.

Vi må i årene framover basere oss på at våre fortrinn i den internasjonale konkurransen i økende grad må skapes, og at det er de menneskelige ferdighetene som vil avgjøre hvordan Norge trygger sitt velferdsgrunnlag inn i det nest århundre.

Japan og Sveits er eksempler på land hvor knapphet på naturressurser har gjort det nødvendig å utvikle spesialisert kompetanse og kvalitetsprodukter. Vi må også orientere oss sterkere i den retning, hvis vi skal hevde oss i konkurransen og øke verdiskapningen.

Forleden kunne vi lese om Aphotekernes Laboratorium som nå flytter produksjonen hjem til Norge. I Lier har bedriften bygget et av verdens mest avanserte farmasøytiske produksjonsanlegg. På spørsmål om bedriften ville bygget denne fabrikken i Norge i dag, om han skulle tatt avgjørelsen om igjen, svarer eieren: - Selvfølgelig kunne en slik fabrikk vært bygget i Indonesia eller i et annet land, men da kunne vi ikke tatt med oss menneskene. Det er de som har kompetansen.

Balstad-komiteen har lagt fram et interessant dokument om økonomisk demokrati - og forslag om ulike fondsordninger. En av tankene som lanseres, er fondsordninger knyttet til bedrifter kan bli redskaper for samarbeid og utvikling av kompetanse og miljø. Dette er tanker jeg tror vi skal ta med oss i programarbeidet.

Kunnskap og kompetanse blir den viktigste ressursen å utvikle i den nye internasjonale konkurransen. Og i motsetning til mange naturressurser, er kunnskap en uutømmelig ressurs. Jo mer vi deler den, jo mer får vi av den. Og det er en ressurs som stadig utvikles og økes. For oss er kunnskap et helt sentral politisk og demokratisk redskap. Derfor har da også sosialdemokratiet alltid lagt stor vekt på utdanning og å sikre alles mulighet til utdanning.

Mye er da også gjort på dette området gjennom våre siste regjeringer:

- * Det vil i år være over 143.000 studieplasser i høyere utdanning. Det er 27.000 flere enn i 1989.
- * Gjennom etableringen av Norgesnett innen høyere utdanning tar vi sikte på å heve den samlede kvaliteten gjennom en arbeidsdeling mellom lærestedene og en sammenfelling av lærestedene i et mer spesialisert og integrert hele. Også forskningsinstitusjonene må være deltakere i dette nettet.
- * En ny lærlingeordning tar nå form, i samarbeid med LO og NHO.
- * Vi legger i vår fram en stortingsmelding om videregående opplæring, hvor det legges opp til gjennomgripende reformer. Alle unge mellom 16 og 19 som ønsker det, skal få en tre-årig videregående utdanning. Undervisningstilbudet skal bedre tilpasses arbeidslivets behov og innen yrkesutdanningen skal det bli slutt på pendlingen fra grunnkurs til grunnkurs.
- * Forsøkene med utdanningsvikariater i Oslo, Sør-Trøndelag og Troms gir muligheter for å slå to fluer i ett smekk - gi bedre mulighet for etterutdanning og gi ledige en jobb.
- * Vi vil i år også legge fram en melding om studiefinansieringen.
- * Arbeidsmarkedstiltakene er også i stadig sterkere grad innrettet mot kvalifisering og opplæring. Det er et sentralt ledd i samme strategi.

Utdanningspolitikken er også en helt sentral brikke i fordelingspolitikken. Kompetansen blir viktig som inngangsnøkkel til arbeidslivet, og til hvilken del av arbeidslivet vi skal delta i. Utdanningspolitikken blir derfor et nøkkelpunkt i programarbeidet.

En bærekraftig utvikling

Et annet sentralt perspektiv for 90-årene er forvaltningen av våre naturressurser. Vi må ta ansvar for en bærekraftig utvikling. Målet om en bærekraftig utvikling er defintivt; det er ikke lenger mulig å gå på akkord med naturens tålegrense. Denne erkjennelsen får nå også feste i stadig flere land og i internasjonale samarbeidsorganisasjoner. I stadig flere sammenhenger bygger man nå på "føre var-prinsippet" og prinsippet om at forurenseren må betale. Etter Maastricht er prinsippet om bærekraftig vekst også nedfelt i Romatraktaten, ikke bare i EØS-avtalen. Vi står på terskelen til en utvikling som klart vil påvirke forbruksmønstrene og produksjonsforholdene i årene framover.

Debatten om økonomisk vekst på 90-tallet må bli en debatt om vekstens innhold. Vi må bort fra en vekst som bygger på sløsing med naturressurser og et forbruk og en produksjon som skaper forurensning og miljø-ødeleggelser. Vi må endre vekstens innhold. En bærekraftig utvikling er mer enn et begrep. Det er en endringsprosess som innebærer en mer varsom forvaltning av naturressurser, styring av investeringer mot nye, miljøvennlig produksjon og produkter - og en teknologisk utvikling med økt vekt på tjenesteyting og kultur.

Denne utviklingen må inn i alle deler av vår næringspolitikk. Bedrifter som vil styrke sine fremtidsmuligheter må ta disse signalene på fullt alvor. De som i tide innretter sin teknologi, sine produksjonsmetoder og produkter i mer miljøvennlig retning, og får et forsprang på sine konkurrenter, vil styrke sin stilling.

I miljøpolitikken må vi få i stand et samspill mellom myndigheter og næringer. Vi må bruke flere virkemidler; økonomiske virkemidler, reguleringer av ulike slag og forskningsinnsats. Alt dette trenger vi for å ta tak i de store, globale miljøproblemene, en politikk som må samordnes over landegrensene.

Vi skal være i front, men kan ikke heller ikke komme i utakt med andre land på en måte som slår urimelig ut for norske bedrifter og arbeidsplasser. Hvis vi fører en miljøpolitikk som fører til utflytting av arbeidsplasser til land med lavere miljøkrav, har vi heller ikke oppnådd noen miljøgevinst.

Vi skal ikke undervurdere stridsspørsmålene i dette farvannet; mellom kortsiktige og langsiktige interesser, mellom miljømål og hensynet til arbeidsplasser. Nettopp derfor blir det en utfordring for sosialdemokratiet å finne nye og fremsynte løsninger sammen med andre.

Når vi trenger internasjonal samordning av virkemidlene i miljøpolitikken, er det ikke bare av hensyn til belastningen på vår egen industri. Det er også slik at summen at det vi kan oppnå blir større, hvis miljøskatter og avgifter samordnes slik at landene påtar seg omtrent de samme byrder. Da kan dosene økes i forhold til det som er mulig gjennom nasjonale tiltak alene. Uten en slik samordning er det stor fare for at miljømålene undergraves, fordi det utvikler seg et svarte-per spill hvor landene skyver regningene over på hverandre.

Vi må også komme videre i arbeidet med å integrere miljøhensynene bedre i politikken på alle områder av samfunnet og på alle nivåer. Det er, som miljøavgiftsutvalget peker på, nødvendig å legge større vekt på helhetlige analyser hvor nye økonomiske virkemidler sees i sammenheng med de direkte reguleringene vi i dag bruker for å redusere miljøproblemene og de samfunnsøkonomiske virkningene av tiltakene.

Nytenkning i distriktspolitikken

Nitti-årenes endringer i viktige nasjonale og internasjonale rammebetingelser stiller også krav til nytenkning i distriktspolitikken.

Landbruket, som er en viktig basis for bosettingen i bygde-Norge vil møte forsterkede krav til omstilling, selv om vi skulle lykkes i å få endret det forslaget om GATT-avtale som nå er lagt på bordet. Det har lenge vært bred politisk enighet om behovet for endringer i landbrukspolitikken, men her som på andre områder, opplever vi stor uro når det skal tas konkrete skritt. Jeg forstår godt den uro og

usikkerhet som oppstår i en periode som så sterkt preges av omstilling og endring. Men det finnes ingen vei utenom. Vi må lete etter en fornuftig vei som fører oss igjennom omleggingen på en måte som ivaretar viktige hensyn. Det gjør vi i et nært samarbeid mellom partiets landbruksutvalg og Regjeringen.

Så skal vi ikke glemme at mange av de eksportorienterte bransjene hvor vi har store konkurransefortrinn ligger i distriktene. Vi har flere bransjer hvor norske bedrifter har spesielle forutsetninger for å hevde seg internasjonalt; kraftindustrien, petroindustri og maritim industri, treindustri, fiske-industri og reiseliv. Ressursene for disse bransjene ligger først og fremst i distriktene. Derfor må distriktpolitikken stå sentralt i en politikk for økt vekst og sysselsetting i årene framover. I et slikt bilde må vi se en nærmere tilknytning til Europa som en økt mulighet også for distriktene, ikke bare som en trussel. Usikkerheten som dumpingsanklager mot laks, stål og aluminium rammer først og fremst næringer og arbeidsplasser i distriktene.

Det er heller ikke bare i Norge hensynet til distriktene er en viktig dimensjon i samfunnsutviklingen. Også i andre land i Europa er det distrikter som krever en særlig politisk oppmerksomhet. Det er også trekk i utviklingen som kan styrke distriktenes muligheter. Den økte betydning som legges på livskvalitet i bred forstand, får mange til å søke ut av de store sentra. Den teknologiske utvikling er også med på å dempe ulemper med avstand til de store sentra.

Norsk kultur og tradisjon er viktige støttepillarer for menneskenes identitet og trygghet. Dette må også få økt oppmerksomhet på nitti-tallet, slik vi nå legger opp til. Det dreier seg også om design og estetikk, om våre omgivelser og om reiseliv, ja, om økt livskvalitet.

Nitti-åras distriktpolitikk må i sterkere grad handle om å utnytte ressursene og mulighetene innen næringer med vekstpotensiale, enn å fryse fast strukturer og ordninger som ikke lar seg bevare og forsvare i den virkelighet vi møter i dette tiåret.

En annen viktig distriktpolitisk sak illustrerer dette problemet; situasjonen langs kysten og i fiskeriene. Takket være flere års innstramming gjennom reguleringer, er fangstene i vekst. Derfor står vi nå overfor et presset om å øke kvotene enda mer, før vi har sikret et trygt grunnlag for framtidig fiske.

De reguleringer som er gjort for å øke bestandene, har gjort at mulighetene både ressursmessig og økonomisk for våre fiskerier er bedre enn på lenge. Da kan vi ikke risikere å skusle bort disse mulighetene ved å øke kvotene for tidlig.

Nettopp fordi vi ikke kan gi etter for kortsiktige krav om økte kvoter, er det viktig at vi får en god dialog med hele fiskerinæringen om framtida for næringen. Det var bakgrunnen for at fiskeriministeren sammen med parti- og stortingsgruppa nettopp samlet våre fremste fiskeripolitikere til en heldagskonferanse med meldingen om struktur- og reguleringspolitikken som tema. Regjeringen vil legge avgjørende vekt på de synspunkter som våre egne folk i næringen bærer fram, i det avsluttende arbeid med meldingen. Vi vil legge vekt på at fiskeressursene er en felles, nasjonal ressurs som skal forvaltes til bedre for de distrikter som er avhengig av fisket for sysselsetting og bosetting.

Sentralstyret skal mandag drøfte om vi bør opprette et fiskeriutvalg for ytterligere å styrke dialogen mellom alle ledd i organisasjonen og mellom de øvrige

partene i samfunnet. Det er bare gjennom en nær kontakt og dialog vi kan arbeide oss fram til nye, fremtidsrettede løsninger og sikre oss at ikke misforståelser står i veien.

Velferdssamfunnet i 90-årene

Vi har reist sentrale problemstillinger i programrådet, der vi har tatt opp de mange trekk som peker mot et hardere samfunn og et sterkere skille mellom det store flertall og samfunnets tapere. Disse temaene - om hvordan vi kan motvirke ensomhet, sosial oppløsning, vold og annen kriminalitet - og utløse mer følelse av medmenneskelig ansvar, vil måtte være en sentral del av debatten om velferdssamfunnets fremtid. I rådsrådet stiller vi spørsmålet slik: "Er den økte uavhengigheten for individet i vår type samfunn er i ferd med å gli over i likegyldighet for medmennesker. Om det er tilfelle, må vi tenke på hvordan vi kan forsterke de kreftene som binder samfunnet sammen."

Gjennom 80-årene har kampen om velferdsordningene i stor grad dreid seg om en kamp mellom offentlig og privat ansvar. Der høyre-kreftene har ført en ideologisk kamp mot fellesskapsløsninger.

Vi har satset på å fornye og forbedre offentlig sektor. Vi kan bare forsvare de offentlige løsningene hvis disse er best. Offentlig sektor må vise sin verdi ved å være best. Dette gjelder på alle områder. Derfor må vi i årene framover fortsette fornyelsen og omstilling, ut fra de behov som skal dekkes.

For ti år siden var det kampen om helsetilbudene det sto om. Høyre-regjeringen forsøkte å åpne for en sterkere privatisering. Jeg er ikke i tvil om at en drivkraft var å kunne sikre de nye tilbudene for dem som kunne betale for seg, hvis det ble for krevende å gi tilbudene til alle gjennom det offentlige helsevesen. Vårt svar ble en effektivisering av det offentlige helsevesen, og vi har i dag et helsetilbud som er mer effektivt og med større behandlingsskapasitet enn tidligere.

Det er ingen tvil om at dette har bidratt til å bedre helsetilbudene. Den siste rapporten fra Samdata viser at fra 1989 til 1990 ble 12.000 flere pasienter behandlet ved sykehusene. Liggetiden går fortsatt ned. Sykehusene får mer ut av hver krone. Kommunehelsetjenesten og eldreomsorgen er styrket, noe som også har bidratt til å gjøre sykehusene mer effektive. I fjor høst bevilget Regjeringen 150 millioner ekstra for å styrke fylkenes mulighet til å innfri ventelistegarantien. Denne utviklingen viser at vi satset riktig når vi satset på å forbedre og effektivisere helsevesenet.

Men vi skal likevel være forberedt på at vi får en ny debatt om helsevesenet. Til tross for det som er gjort, særlig innen sykehussektoren, er det nye utfordringer. Her vil den medisinske og tekniske utvikling akselerere og gapet mellom muligheter og tilbud vil vokse. For hver skanse som erobres, kommer en ny til syne. Det vil stille nye krav både til øke ressurser, organisering og styring av helsetilbudene. Derfor er også dette et område vi må vie stor oppmerksomhet i programarbeidet.

På et så sentralt område for folks trygghet må vi stå vakt om fellesskapsløsningene og sikre likeverdige tilbud. Vi skal ha ordninger som gjelder for alle, både her og når det gjelder retten til utdanning.

Vi må fornye og omstille de offentlige tjeneste i takt med nye behov. Men vi

må også være åpne for å vurdere de hjelpeordninger vi har opprettet og spørre om de fungerer slik de var ment. Om ordningene gir folk den hjelp de trenger.

Ett eksempel er problemene omkring det økende antall uføretrygdde. Det alvorligste er jo at stadig flere og stadig yngre mennesker uføretrygdes og settes utfor arbeidslivet. Men det skaper også problemer ved at det blir stadig fler som må leve på trygd og stadig færre som er i arbeid og kan være med på å finansiere trygdeytelsene.

Denne sterke økningen i antall uføretrygdde hadde vi også mens arbeidsledigheten var lav. Årsakene er mange og sammensatt, men det er også et eksempel på at våre hjelpeordninger ikke er gode nok, så vi kan holde mennesker i meningsfylt virke.

Vi går inn i denne debatten med et annet utgangspunkt enn høyre-siden, som mener det er hensiktsmessig å fjerne eller svekke det sosiale sikkerhetsnettet. Vårt mål er å forbedre det - slik at det virker etter hensikten.

Spørsmålet som må stilles er om ordningene fører til at mange som fortsatt kan gjøre en innsats, henvises til en passiv trygdetilværelse. Utvalget som Nils Totland leder, skal bygge på at det fortsatt er et hovedmål for arbeiderbevegelsen å sikre alle trygghet for en rimelig inntekt ved bortfall av arbeidsmuligheter og at vi skal opprettholde hovedtrekkene i vårt bosettingsmønster. Utvalget skal avgi sin innstilling i april, og vil gi oss et bedre grunnlag og en politisk forankring for det videre arbeidet med overføringsordningene. Det vil også være et nyttig grunnlag i arbeidet både fram mot revidert nasjonalbudsjett nå i vår, budsjettet for 1993 og for arbeidet med programmet foran 1993-valget.

Regjeringen vil senere i vår også legge fram en Stortingsmelding om problemene omkring uføretrygding, attføring og sysselsetting. Perspektivet vi skal legge i denne meldingen er at "det er bruk for alle", samtidig som vi skal sikre de som ikke lenger kan delta i arbeidslivet - permanent eller for en tid - et nødvendig inntektsgrunnlag.

Barna og barnefamilienes behov vil fortsatt måtte stå sentralt. Resultatene fra Levekårsundersøkelsen bekrefter at det er de unge som sterkest rammes av problemene på arbeidsmarkedet og av mangel på tid for hverandre. Småbarnsforeldrene arbeider mer enn før og kvinnene arbeider mindre deltid og mer heltid. Det understreker behovet for lenger foreldrepermisjon, flere barnehageplasser og skolefritidsordninger for de minste skolebarna.

Barne- og familieministeren har dessuten reist spørsmålet om vi kan gå videre og gi småbarnsforeldrene muligheter til større fleksibilitet, for eksempel gjennom en tidskonto hvor foreldrene kan ta ut timer i perioder da de har behov for det. Dette er spørsmål det må arbeides videre med i programmet for resten av dette tiåret.

Men Levekårsundersøkelsen understreker også at den avgjørende nøkkelen til å bedre de unges situasjon, ligger i økt verdiskapning og økt sysselsetting. Det er gjort mye for å sikre unge retten til utdanning. Men de unge må også få retten til å bruke sin utdanning i yrkeslivet. De mange unge som ikke har fått et fotfeste i arbeidslivet gjennom 80-årene, er ett av våre alvorligste problemer. At ledigheten

blant de unge nå er gått noe ned, er derfor gledelig. (Det er 5.600 unge under 20 år som er ledige, 400 færre enn i januar '91).

Også i den politiske debatten i årene framover, som det har gjort gjennom 80-årene. Også her vil vi oppleve en sterkere sammenheng mellom det som skjer i verden rundt oss og våre egne muligheter.

Den viktigste årsaken til SVs økte oppslutning ligger nok i partiets sterke profilering av fordeling og velferd. Her er det debatter vi må ta med SV. Vi kan ikke lukke øynene for at verdiene må skapes før de kan brukes og at nøkkelen også til en bedre fordeling ligger i at vi kan øke sysselsettingen og verdiskapningen. Det vil ikke være mulig å innfri forventningene om større velferd og høyere kvalitet på mange områder hvis vi samtidig - som SV gjør - skal basere oss på en nullvekst. Slik løser vi verken miljøoppgavene eller velferdsoppgavene.

Noen frykter at en nærmere tilknytning til resten av Europa gjennom EØS eller EF-medlemskap vil føre til press på våre velferdsordninger og sosiale rettigheter. Ambisjonene for vår velferdspolitikkk bestemmer vi her i Norge. Den utviklingen vi ser i EF, går i retning av å forsterke de faglige og sosiale rettighetene. På Maastrich-møtet kom de faglige rettighetene inn i EFs sosiale charter.

For sosialdemokratiet må det offentlige fortsatt spille en nøkkelrolle i utformingen av et samfunn som skal sikre en rettferdig fordeling og like rettigheter for alle. Det er et nasjonalt anliggende, også innenfor EF. Det er lett å se at det ikke finnes noen harmonisert modell, verken for offentlig sektors størrelse eller virkemåte i Europa. Bildet er preget av mangfold her som på en rekke andre områder. Når SVs Theo Korritzinski snakker om "EF-skolen", er det bare villedende. I EF finnes det 12 utdanningssystemer, alle med nasjonale særtrekk, bygget på nasjonal kultur, historie og prinsipper, på samme måte som det finnes 12 nasjonale velferdsmodeller.

Men selve ideen om velferd og sosiale ordninger som et offentlig ansvar står adskillig sterkere i Europa enn vi ofte tror. Dessuten legges det stadig sterkere vekt på den sosiale dimensjon i EF-samarbeidet. Det er heller ikke slik at våre velferdsordninger er bedre på alle områder. Professor Stein Kuhnle som har sammenliknet velferdsordningene i Europa, peker på at halvparten av EF-landene brukte en større andel av bruttonasjonal-produktet på velferdsformål enn det vi gjør.

Hva vi kan make i velferdspolitikken er først og fremst avhengig av hvor godt vi lykkes med å øke sysselsettingen og verdiskapningen. Den alvorligste trussel mot velferden er den høye ledigheten. Men jeg føler meg også overbevist om at dersom vi skal ivareta vårt velferdsnivå, så må vi spille på lag med de kreftene i Europa som ønsker et høyt nivå for helse, sikkerhet og miljø - ikke distansere oss fra dem. Vi er ikke tjent med at det oppstår store forskjeller mellom våre velferdsgoder og faglige rettigheter her i landet og ordningene i andre land. Hvis det skjer, kan det bli vanskeligere for våre bedrifter å selge sine varer og tjenester. Det vil ikke bare ramme arbeidsplassene i privat sektor, det vil også ramme de offentlige inntektene og vår evne til å opprettholde velferdstilbudene.

Også i velferdspolitikken har vi størst mulighet for å sikre våre verdier gjennom et samspill med de sosialdemokratiske kreftene i andre land. De er også opptatt av å stake ut en ny kurs, forankret i en ny visjon som kan sikre våre verdier inn i neste århundre. Det var faktisk et viktig poeng i samtalen med Delors nå mandag.

Programarbeidet

Alle disse områdene er bredt behandlet i programrådet Norge i et nytt Europa. Det er solgt rundt 20.000 eksemplarer av dette heftet, noe som viser bredden i interessen og aktiviteten for dette ute i partiet. Svarene som kommer inn blir det viktigste grunnlaget for Sentralstyret når forslaget til program skal utarbeides fram til august.

Det nye programmet må gi våre svar på de utfordringer Norge og det internasjonale samfunn står foran og trekke opp linjene for en politikk som kan sikre våre viktige verdier i en tid hvor omveltningene i verden rundt oss skaper behov for nytenkning på mange områder. Programmet må ta utgangspunkt i en beskrivelse av problemene, samfunnsendringene både ute og her hjemme og folks opplevelse av sin egen hverdagssituasjon. Vi må skape en ny tro på fremtiden, forankret i vårt verdigrunnlag og våre mål - og med utgangspunkt i de muligheter dette landet har.

Vi har lagt stor vekt på å trekke hele partiet med i debatten om Europaspørsmålene og de andre sentrale spørsmålene og oppgavene programmet skal gi svar på. Hele denne prosessen ble forankret i Landsmøtet i 1990. Så langt har dette skapt grunnlag for en interessant debatt, hvor bredden og engasjementet har vært større enn på lenge. Det er helt avgjørende at løpet nå fullføres fram mot fylkespartienes årsmøter og landsmøtet i november. De få tilløp vi har sett til forsøk på å skyve denne demokratiske behandlingsformen til side, må det advares mot. Vi må alle gjøre vårt til å det ikke skjer. Landsmøtet til høsten må gjenspeile de reelle synspunktene i partiet, slik at vi får gjennomført de avveininger og valg som skal være partiets videre plattform. Det er bare på denne måten vi kan sikre et resultat på landsmøtet som har den nødvendige tyngde til å møte 90-årenes utfordringer.

President Koivistos uttalelser i går er en bekreftelse på at Finland nå forbereder en søknad om medlemskap, som kan ventes i midten av mars. Det understreker at vi er inne i en historisk prosess, der Norden blir integrert i det øvrige Europa.

Det er interessant å merke seg hva den finske presidenten legger vekt på i sin argumentasjon: Med utgangspunkt i at hele landet forstøtt må bli bebodd, og at Finland beholder et livskraftig landbruk, sier Koivisto at det på lengere sikt kan være lettere å sikre disse målene innenfor en europeisk ramme, enn på egenhånd. Det er denne type vurderinger som også vil stå sentralt i den debatt og de avveininger vi nå foretar her hjemme.

Så skal vi huske: Vi er ikke ferdige med Europas-spørsmålene etter høstens landsmøte. Uansett standpunkt når det gjelder medlemskap, vil de europeiske perspektivene stå sentralt i den politiske debatten i 90-årene. 1990-årene bli tiåret

for politisk samling i Europa.

EF har tatt mål av seg til å spille en sterkere rolle i internasjonalt samarbeid. Europa er ikke lenger en arena for kappestrid mellom supermaktene. Etter den kalde krigen kan Europa selv ta styringen med sin politiske og økonomiske fremtid.

Europa vil ikke lenger stille i skyggen av supermaktene, men innta sin plass som likeverdig partner. Også i forholdet til den tredje verden har vår verdensdel et særlig ansvar. Europeiske språk snakkes i dag i alle verdenshjørner. Landene i den tredje verden vil også være tjent med at Europa tar på seg en viktigere rolle i globale spørsmål, og de vil være tjent med at de nordiske land i størst mulig grad er med på å forme europeisk politikk.

Vi ser alle at sikkerhetstrusselen ikke lenger nærmest utelukkende er av militær karakter. Fremtidens sikkerhetsbilde vil avhenge av hvordan vi makter å tøyte rassisme, fremmedhat og vanskelige nasjonalitetsspørsmål. Trusselen mot våre samfunn kommer også fra narkotikahandel, terrorisme og organisert storkriminalitet. Dette er sivile oppgaver hvor forussetningen for å lykkes er å samarbeide nært og forpliktende.

Derfor blir vi ofte spurt: Er det ikke bare gjennom medlemskap i EF at vi kan oppnå full innflytelse og medbestemmelse i det europeiske samarbeidet om utenriks- og sikkerhetspolitikk? Jo, på det spørsmålet må svaret bli ja, slik jeg gav uttrykk for et partimøte i Ski nylig. Men - jeg understreket samtidig at det er klart at når Arbeiderpartiet skal ta stilling til om Norge bør søke medlemskap i EF, så er det helheten i vurderingene som vil bli avgjørende. Vi må søke den løsning som samlet sett er best egnet til å fremme Norges interesser, og som gir størst mulighet til å styre samfunnsutviklingen i tråd med våre verdier.

Avslutning

Ett er sikkert. 1992 vil bli et merkeår i vår historie. Igjen er det holdningen til Det norske Arbeiderparti som langt på vei vil avgjøre Norges fremtid. Vi har aldri stått tilbake for å ta slikt ansvar. Det er Arbeiderpartiet som må forme fremtiden. Frihet og likhet oppstår ikke av seg selv. Dette må skapes gjennom en bevisst politikk. Vi må frigjøre de menneskelige kreftene, skape respekt for den enkeltes rolle og muligheter i et samfunn som inspirerer til selvrespekt, deltakelse og medinnflytelse. Vi må ha et samfunn som gir den trygghet og omsorg som er en forutsetning for at barn og unge skal utvikle holdninger, kunnskaper og ferdigheter som gir grunnlag for at de kan ta ansvar for seg selv og bidra i et samspill og samarbeid med andre.